

Književna poročila

Podlimbarski, Gospodin Franjo. Roman. Zabavne knjižnice XXV. zvezek. Izdala „Matica Slovenska“. V Ljubljani 1913. 8°. 505 str.

Dasi so naša tla dobro pognojena s snovjo, ki komaj čaka svojega umetnika, vendar dobimo komaj vsakih pet let večji tekst. Naši literati so namreč zaprli oči za naše življenje in jih obrnili ali v tuje knjige, ali pa v vase. Tako so nastala dela, ki so nam bila že po rojstvu tuja, ali pa so odtujila občinstvo vsled prevelike subjektivnosti domačemu slovstvu. In zamrlo je pri nas literarno uživanje in proizvodjanje. Skoro v nobeni slovenski družbi se ne govori več o literaturi, tem več pa o umetnika iščoči snovi. Zmisel za umetnost je skoro enak ničli in v vsakdanjih čenčah lezemo vedno globlje in globlje v blato svoje nekulturnosti. Krivo je temu tudi naše časopisje, ne izvzemši naših literarnih listov. Na Francoskem n. pr. razpravljajo dnevnikarji na prvem mestu o novih romanih in vzbujajo tako v občinstvu zanimanje zanje, pri nas pa naznanjajo na zadnjem mestu najvažnejše literarne pojave s par vrsticami... Pri nobenem narodu ne cvete tako literarno klikarstvo kakor pri nas, in nikjer ni lažje vnušiti občinstvu najzmisselnejših literarnih sodb kakor ravno pri nas. Izza Govekarjevih časov smo vajeni, da nas strahuje krožek štirih, petih ljudi, in kdor noče, da bi ga zaradi njegovega nasprotnega mnenja javno smešili, molči rajši. Kdor bi imel v takih razmerah, ko ni na nobenem polju pravega merila, veselje do dela, bi ne bil pravi umetnik. Zato pričakujejo rajši nekateri v svoji sobici boljših dni, drugi so se pa prodali podjetjem, ki bi ne mogla nikamor z njihovimi biseri, a jim lahko dobro plačujejo odpadke. Da pa ne nastane popolna literarna suša, nas hranijo z odlomki in s črticami, ki značijo že same ob sebi propadanje literarne sile.

Zato smo veseli „Gospodina Franja“, ki ni samo velik, ampak tudi aktualen tekst in to v političnem in kulturnem oziru. Izšel je v času velike napetosti zunanje politike in govori o kulturi, vsled katere so umirali koncem minulega stoletja Bosanci in Hercegovci, pa tudi v času splošne strahopetnosti, breznačajnosti, hinavščine, domišljavosti in puhloglavosti na tem malem koščku zemlje, ki naj bi bil slovenski, in nam kaže pravoslavnega Srba v vsej njegovi nravni jakosti. Na Konjplanini in v njenem okrožju se vrši dejanje, ali bolje: tam nam odgrinja pisatelj dolgo vrsto slik o delovanju pjonirjev, ki so širili „kulturo“ v Bosni in Hercegovini, ko ju je zasedla Avstrija. V mirnem tonu dnevnika in z njegovo resničnostjo nam razgrinja prizor za prizorom. A ravno ta mirnost in resničnost vlečeta bralca za seboj in mu ne pustita odložiti knjige, ker leži v njiju nenavadna napetost, ki te potegne tudi črez to ali ono zaradi svoje obširnosti dolgočasnejše mesto. Če bi iskal v romanu, ki ni roman v strogem zmisslu besede, ljubezenskih ali kakih drugih zapletljajev, bi se motil, kajti Vilar je okoren v ljubezni, a tem bolj spreten v slikanju nepokvarjenosti in močatosti Bosancev in propalosti in sebičnosti njihovih nekulturnih učiteljev kulture. Naravnost sijajno so se mu posrečili nekateri izmed premnogih opisov življenja stoletnih gozdov. V njih sredo je postavil svoje osebe in jih jasno očrtal po skupinah. Individualne karakteristike pozna malo, zato nima njegov roman niti pravega junaka, niti pravega vrhunca, a nam pove s svojimi izrazitimi skupinami toliko, kolikor bi nam ne povedal v debelih knjigah marsikak kulturni zgodovinar. Za te je „Gospodin Franjo“ prava zakladnica, ki nam daje rešitev za marsikak problem narodne psihologije in zgodovine brez tendence, pač

pa resno pošteno ter z v današnjih časih redkim človekoljubljem. In z enako iskrenostjo, kakor je pisal Podlimbarski svojo knjigo, jo sprejmimo tudi mi!

Dr. Lokar.

Dr. Janez Mencinger, Izbrani spisi. Povesti in novele. II. zvezek. Izdala „Matica Slovenska“. Uredil dr. Jos. Tomiňšek. Ljubljana 1913. 80. 146 str.

Drugi zvezek nam prinaša tri povestice, ki so izšle vse v Slovenskem glasniku in sicer „Bore mladost“ (1862), „Skušnjave in izkušnje“ (1865), „Zlato pa sir“ (1860). Vse tri kažejo hibe prvencev, a obenem je že jasno začrtana ona krepka poteza poznejših Mencingerjevih spisov, posebno izrazit je njegov jezik. Prva novela je romantično-sentimentalna ljubezenska zgodba, ki se vrši ob Bohinjskem jezeru. Glavni junak utone v jezeru, junakinja pa najde mir med samostanskimi zidovi. Krasne so pokrajinske slike, značaji so medli, dialog je precej živahen. — Poznejše njegove „Hoje na Triglav“ spominja po vsebini in tehniki zadnja črtica „Zlato pa sir“, zmes realnosti in romantike; kviri pa skoraj neverjetno praznoverje našega gorenjskega rojaka. — „Skušnjave in izkušnje“ posežejo še najbolj v realno življenje in nam slikajo med drugim ideal slovenskega duhovnika, ki naj se res z ljubeznijo oklene svojega naroda. — Za modernega človeka pač niso te povestice več, zakaj naš okus se je precej izpremenil. Dobre pa so vendar take izdaje, da si lahko ustvarimo jasno sliko o razvoju posameznih pisateljev, oziroma posameznih dob. Literarni historik in šolnik z veseljem pozdravljata taka dela, a gotovo se dobe tudi bralci, ki bodo z veseljem prečitali te Mencingerjeve prvence.

Dr. R. Molè.

Francé Ramovš, Slovarski doneski iz Trubarjevih del. Časopis za zgodovino in narodopisje X. (V Mariboru 1913), str. 144—151.

K tem doneskom naj donesem še jaz par pripomb, ki sem se svoje dni tudi nekoliko ukvarjal s to slovarko drobnjavo.

Izvajanje besede „arar“, morivec, *φονεύς* (*φονεύς* menda ni nič!) iz nemškega „Haher“ = Henker, vesitelj, rabelj, ki ljudi obeša, — je videti precej verjetno, češ da je „ajar“ polagoma postal „arar“. Sličen slučaj imamo tudi pri „cvarar, drarar“ za Zweier, Dreier. Vsporednica bi bila :hahen: hangen: Henker = fahen: fangen: Fänger.

Izraz „avštirija“ je iz nemškega „die Halsstarrige (Krankheit), die Halsstarre = Widersetzlichkeit, Ungehorsam. Primeriti nam kaže izraz Halsterseil avšteržle (Plet. I, 7) t. j. hlačnik ali obramnica (Hosenträger). — Čudno je, da se je v „-starrige“ ohranil i, pa izgubil a, da imamo avštirija, kjer bi pričakovali „avštarja“, g je postal j kot v premnogih slučajih. Vsporedimo Hag, gaj; traje (nam. trage, nosila); noje nam. noge; prevoje (preloge die Lehde) i. t. d.

Baretica pa ni skledica — in ta beseda nikakor ni temna. Baretica je kapica ali čepica in beseda je iz laške „berretta“ iz srednjelatinske barretum ali birettum. Otroci svetemu Miklavžu različno nastavljajo, eden nastavi skledico, drugi kapo, tretji črevlje i. t. d. Primerimo Navratilov sestavek o narodnih vražah in praznih verah v Letopisu slovenske matice za l. 1885 str. 153. Tam pravi: Pri nas nosi Miklavž po noči; drugo jutro (6. decembra) dobe pridni otroci v nastavljenih kapicah ali klobukih, tudi na pladnikih, nekod celo v nastavljenih čizmicah ali škornjicah jabolk in orehov.

Juog t. j. vodnik (otročji šolmošter, spremljevalec dečkov v učilnico in telovadnico) tudi ni tako temna beseda. Kaj hoče drugega biti, nego odkrnjeni konec tuje besede (peda)gog. Otročji šolmošter je torej „gog“, (*παιδαγωγός*). Tudi v za-